

**RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I
OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE**

PRIRUČNIK

Vodeće autorice:

Claudia Neves

Monika Pažur

Doprinijele dijelovima teksta:

Marta Abelha

Pedro Abrantes

Ana Patrícia Almeida

Juliana Oliveira

Urednice:

Joanne Barber

Pauliina Jääskeläinen

Pilvikki Lantela

Philippa Mulbery

Istraživačice

Marta Abelha

Pedro Abrantes

Katarina Aladrović Slovaček

Ana Patrícia Almeida

Vlatka Domović

Maja Drvodelić

Vesna Kovač

Claudia Neves

Juliana Oliveira

Monika Pažur

Financiranje

Ovaj projekt financiran je iz programa istraživanja i inovacija Europske unije Horizon Europe na temelju Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava br. 101094052 te od strane organizacije UK Research and Innovation (UKRI) – referentni broj: 10063654.

Odricanje od odgovornosti

Financirano sredstvima Europske unije. Međutim, iznesena stajališta i mišljenja pripadaju isključivo autorima i ne odražavaju nužno stajališta Europske unije ili Agencije. Ni Europska unija ni tijela koja dodjeljuju sredstva ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Naslov i licenca

Priručnik za rani i predškolski odgoj i osnovnoškolsko obrazovanje © 2026 Konzorcij AECED: (Sveučilište u Laponiji — Finska, Sveučilište Hertfordshire — Ujedinjeno Kraljevstvo, Sveučilište Marburg — Njemačka, Universidade Aberta — Portugal, Tehničko sveučilište Riga — Latvija, Sveučilište u Zagrebu — Hrvatska).

Ovo djelo licencirano je pod licencom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). Za pregled kopije ove licence posjetite <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Pristupačnost i korištenje s alatima za čitanje naglas

Ovaj dokument osmišljen je kako bi podržao korištenje s alatima za čitanje naglas i asistivnim tehnologijama. Tekst je organiziran u jasnu, numeriranu strukturu i predstavljen u logičnom redoslijedu čitanja kako bi podržao audio čitanje. Slike i dijagrami uključuju alternativni tekst kada nose značenje.

Radi lakšeg snalaženja, na zahtjev je dostupnai pristupačna verzija dokumenta u Word formatu.

Svi dijagrami i tablice u ovom dokumentu popraćeni su kratkim objašnjenjima kako bi se osigurala pristupačnost čitateljima koji koriste čitače zaslona ili alate za čitanje naglas.

Ovaj dokument može se citirati kao:

AECED Consortium (2026). Demokracija od samog početka (3–10 godina): Priručnik za rani i predškolski odgoj i osnovnoškolsko obrazovanje. DOI: [10.5281/zenodo.18613677](https://doi.org/10.5281/zenodo.18613677)

SADRŽAJ

1. Alati za procjenu odgojiteljive pozicije i osjetljivosti

2. Uvjeti za provedbu AELD-a

3. Alati za inkluziju, pristupačnost i jednakost

4. Praktični smjernici: Aktivnosti i mikro-prakse

5. Alati za uključivanje obitelji i zajednice

6. Predlošci, refleksija, alati za vođenje i prijelaz

- Alati za planiranje za odgojitelje i učitelje
- Alati za promatranje i refleksiju
- Alati za planiranje suradnje s obiteljima i zajednicom
- Alati za vođenje
- Alati za prijelaz

Sljedeći alati pružaju praktične resurse koji pomažu odgajateljima, učiteljima, ravnateljima vrtića i škola te partnerima u zajednici da ožive estetsko i utjelovljeno učenje za demokraciju (AELD) u predškolskoj i osnovnoškolskoj obrazovnoj fazi.

Dok glavni dio vodiča uvodi vrijednosti, principe, osjetljivosti i pedagoške orijentacije koje oblikuju AELD, ovi alati prevode te temelje u praktične alate za svakodnevnu praksu. Dizajnirani su da budu fleksibilni, modularni i prilagodljivi različitim kontekstima, kurikulumima i pedagoškim tradicijama.

Svaki alat fokusira se na različitu dimenziju provedbe:

- demokratski stav odgajatelja i učitelja i relacijske dispozicije koje podržavaju sudjelovanje djece
- organizacijski i kulturni uvjeti koji čine AELD održivim u vrtićima, školama i zajednicama učenja
- alati fokusirani na uključivanje koji podržavaju jednaki pristup svakom djetetu
- praktični putovi, mikro-prakse i pozivi na aktivnosti koje odgojitelji i učitelji mogu odmah primijeniti

Dodatni alati pružaju predloške, podršku u planiranju i načine uključivanja obitelji i partnera iz zajednice.

Alati su namijenjeni za korištenje kao:

- samostalni alati, kada odgojitelji i učitelji žele nešto brzo i praktično
- alati za produblivanje, kada timovi žele uskladiti praksu s vrijednostima i principima
- materijali za profesionalni razvoj, podržavajuće radionice, mentorstvo i reflektivni dijalog

Ne propisuju program. Umjesto toga, nude više putova za stvaranje demokratskih, participativnih, estetskih i utjelovljenih obrazovnih okruženja koja poštuju različite načine postojanja i razvoja djece. Koristite alate redosljedom koji odgovara vašim namjerama i kontekstu. Odaberite jedan alat, istražite ga s djecom i promatrajte što je moguće postići.

Svaki alat podržava određeni aspekt Vodiča za ranu i osnovnu fazu - od stava i okruženja do praktičnih putova, uključivanja, suradnje s obiteljima i profesionalnog učenja - tako da odgajitelji i učitelji mogu neometano prelaziti između konceptualnog razumijevanja i praktične primjene.

POČNITE OVDJE: KAKO KORISTITI ALATE

Ovi resursi nude praktične alate koji vam pomažu u implementaciji AELD-a u svakodnevnu praksu. Možete ih čitati redom ili krenuti od mjesta gdje vas trenutačna pitanja ili potrebe vode.

Alati za procjenu odgojiteljive pozicije i osjetljivosti

Koristite kada želite reflektirati o svojoj prisutnosti, usklađenosti, slušanju i reagiranju. Ovaj alat podržava profesionalnu pripremu i timski dijalog.

Uvjeti za provedbu AELD-a

Koristite pri planiranju relacijskih, prostornih, organizacijskih i vremenskih uvjeta koji stvaraju sigurnost za istraživanje i sudjelovanje - kako za djecu tako i za odgajatelje i učitelje.

Alati za inkluziju, pristupačnost i jednakost

Koristite kada su potrebne prilagodbe, multimodalni pristupi ili strategije za podršku sudjelovanju i pripadnosti osoba s različitim razvojnim, emocionalnim i senzornim potrebama.

Praktični smjerokazi: Aktivnosti i mikro-prakse

Koristite pri oblikovanju svakodnevnih iskustava učenja. Uključuje brze pozive, duboke prakse, mikro-rutine, rituale i predloške za kreiranje AELD sesija.

Alati za uključivanje obitelji i zajednice

Koristite pri planiranju komunikacije s obiteljima, dobrodošlici raznolikim zajednicama ili suradnji s kulturnim partnerima. Podržava osjetljive, multimodalne i relacijske pristupe.

Predlošci, refleksija, alati za vođenje i prijelaz

Koristite pri planiranju ili dokumentiranju učenja, podršci refleksiji odgojitelja i učitelja ili razvoju pristupa cijelog vrtića ili škole za AELD.

POVEZIVANJE SA SMJERNICAMA

Svaki resurs i alat odgovara glavnoj komponenti AELD vodiča - stav, okruženja, inkluzija, prakse, obitelji i vodstvo - tako da možete glatko prelaziti između konceptualnog razumijevanja i konkretne provedbe.

1. ALATI ZA PROCJENJIVANJE ODGOJITELJEVE POZICIJE I OSJETLJIVOSTI

AELD ne ovisi samo o tome što odgojitelji i učitelji rade, nego i o tome kako stoje, opažaju i reagiraju unutar zajednice učenja. Ovaj alat pomaže odgojiteljima i učiteljima prepoznati stavove, osjetljivosti i relacijske geste koje omogućuju demokratski život u predškolskom i osnovnoškolskom obrazovanju.

Ovo nije popis kompetencija, već reflektivni vodič za osobine koje razvijaju demokratsku osjetljivost kod djece.

Koristite ovaj alat kada želite razmisliti o svom stavu, pripremiti se za AELD praksu ili započeti razgovore s kolegama o prisutnosti, slušanju i reagiranju.

PAŽLJIVI SLUŠATELJ

Slušanje cijelim tijelom: očima, držanjem, tišinom, prisutnošću.

Ovo prakticirate kada:

- usporite tempo kako biste djeci omogućili dovršavanje njihovih ideja;
- pratite geste, emocije, ritam i atmosferu;
- slušate bez žurbe da procjenite ili ispravite.

Zašto je to važno:

Djeca uče da su njihovi verbalni ili neverbalni glasovi cijenjeni.

SU-UČENIK

Učenje s djecom ne samo da ih priprema za učenje, već i priprema i za poučavanje.

Ovo prakticirate kada:

- pratite ideju djeteta u istraživanju;
- dijelite znatiželju, čuđenje i nesigurnost;
- pokazujete da se i vaše mišljenje može mijenjati.

Zašto je to važno:

Demokracija postaje zajedničko istraživanje, a ne jednosmjerni prijenos.

DIZAJNER MULTIMODALNIH POZIVA

Stvaranje mnogih prilika za sudjelovanje.

Ovo prakticirate kada:

- nudite crtanje, pokret, igru s predmetima, dramu, zvuk ili građenje;
- koristite vizuale ili geste za dobrodošlicu djeci koja govore više jezika;
- prilagodavate pozive prema senzornim ili emocionalnim potrebama.

Zašto je to važno:

Ravnopravnost postaje vidljiva u načinu na koji okruženje dočekuje djecu.

ČUVAR PROSTORA

Njegovanje emocionalne i relacijske sigurnosti.

Ovo prakticirate kada:

- normalizirate nesigurnost i oklijevanje;
- štitite ranjive trenutke (šaptanje, suze, sukobe);
- održavate rituale pripadnosti i relacijske skrbi.

Zašto je to važno:

Relacijska dobrobit je temelj na kojem demokracija raste.

PRAKTIČAR UVAŽAVAJUĆEG POGLEDA

Nježan, znatiželjan, nepristran način gledanja - modeliran i poučavan.

Ovo prakticirate kada:

- gledate djecu s otvorenosti i brigom.
- pomažete im gledati vršnjake na isti način.
- primjećujete napetost ili isključenost prije nego što eskalira.

Zašto je to važno:

Djeca uče da pomažu u stvaranju sigurnosti od koje imaju koristi

FACILITATOR KOJI REAGIRA

Prilagodavanje tempa, tona i smjera u skladu s onime onome što se pojavljuje.

Ovo prakticirate kada:

- usporite kada emocije rastu;
- produžite aktivnost kada je vidljivo duboko angažiranje;
- dopustite da ideja djeteta promijeni tijekom aktivnosti.

Zašto je to važno:

Reagiranje modelira kako se demokratske zajednice prilagođavaju.

KAKO TO IZGLEDA U SVAKODNEVNOJ PRAKSI?

Odgovitelji i učitelji utjelovljuju ova ponašanja kada:

- stvaraju predvidljive ritmove s prostorom za improvizaciju;
- koriste tople geste, blizinu i ton kako bi su-regulirali;
- posreduju u sukobima s nježnošću, a ne žurbom;
- poštuju ideje djece bez pretjeranog usmjeravanja;
- pomažu djeci u regulaciji tijela i emocija;
- pozivaju djecu da preuzmu odgovornost za dobrobit grupe.

Ove male geste kumulativno stvaraju demokratsku atmosferu.

POTICAJI ZA REFLEKSIJU

SVAKI TRENUTAK JE POTICAJ ZA STRUČNU REFLEKSIJU ILI RAZGOVOR

Pažljivo slušanje:

Kada sam danas stao i zaista slušao? Što se promijenilo kad jesam?

Suradničko učenje:

Jesam li dopustio da ideja djeteta preusmjeri naš put? Što se pojavilo?

Multimodalni dizajn:

Tko je sudjelovao lako? Tko je trebao drugi način ulaska?

Čuvanje prostora:

Kada sam štitio ranjivost? Znam li kada sam propustio znak?

Uvažavajući pogled:

Kako sam modelirao nježno gledanje? Kako su djeca to prakticirala s drugima?

Reagiranje:

Jesam li držao korak s djecom ili se pridržavao ritma rasporeda?

ZA TIMSKU REFLEKSIJU

Timovi odgojitelja i učitelja mogu koristiti ova pitanja da ih vode kroz process refleksije:

- Na što kolektivno obraćamo pažnju kod djece?
- Koji stavovi i ponašanja nam dolaze prirodno?
Koji zahtijevaju razvoj?
- Kako podržavamo jedni druge u prakticiranju reagiranja i brige?
- Kako naš tim modelira demokratske odnose pred djecom?

AELD jača kada odrasli modeliraju iste demokratske procese koje žele da djeca razviju.

ZAKLJUČNO

Stav i ponašanje odgojitelja i učitelja je demokratski čin.

Djeca uče kako:

gledati

slušato

brinuti se

zamišljati

sudjelovati

promatrajući kako odrasli to čine s njima i međusobno.

Sljedeći alat - Uvjeti za provedbu - opisuje organizacijsku podršku koja održava ove stavove i ponašanja.

2. UVJETI ZA IMPLEMENTACIJU AELD–A

AELD napreduje u okruženjima gdje odrasli surađuju, rutine podržavaju brigu i sudjelovanje, a organizacijska kultura daje odgojiteljima i učiteljima slobodu za oblikovanje responzivnih, relacijskih i imaginativnih iskustava. Uvjeti u nastavku pomažu vrtićima i školama stvoriti tlo u kojem demokratska osjetljivost može cvjetati.

Koristite ovaj alat kada planirate relacijske, prostorne, organizacijske i vremenske uvjete koji podržavaju AELD. Pomaže timovima stvoriti okruženja u kojima se odgojitelji, učitelji i djeca osjećaju sigurno za istraživanje i sudjelovanje.

ORGANIZACIJSKI UVJETI

UVIJET	IMPLEMENTACIJA U PRAKSU
Vrijeme za pripremu i refleksiju	Odgojitelji i učitelji imaju zaštićeno vrijeme za planiranje, uočavanje, dokumentiranje, raspravljanje o dječjim izražajima i prilagodbu aktivnosti prema potrebi.
Fleksibilan raspored	Dnevni ritmovi omogućuju trenutke usporavanja, vraćanja, zadržavanja i produljenja kada su djeca duboko angažirana.
Sigurno emocionalno okruženje za osoblje	Odgojitelji i učitelji osjećaju se poštovano, podržano i sposobni izraziti nesigurnost ili ranjivost; modeliraju te relacijske kvalitete djeci.
Zajedničko pedagoško razumijevanje	Osoblje koristi zajednički jezik o vrijednostima, principima i ciljevima, smanjujući kontradikcije među odraslima.
Vodstvo koje cijeni relacijsku praksu	Voditelji legitimno vrednuju vrijeme provedeno u dijalogu, refleksiji, promatranju i zajedničkom planiranju.
Dokumentacija kao zajednički alat	Fotografije, crteži, transkripti i promatranja koriste se za refleksiju o dječjem učenju - a ne za njihovu evaluaciju.

Organizacijski uvjeti uključuju zaštićeno vrijeme za pripremu i refleksiju, fleksibilno raspoređivanje, sigurno emocionalno okruženje za osoblje, zajedničko pedagoško razumijevanje, vodstvo koje cijeni relacijsku praksu te dokumentaciju koja se koristi za refleksiju, a ne evaluaciju.

UVJETI U OKRUŽENJU

AELD ovisi o prostorima koji potiču sudjelovanje, izražavanje i osjećaj pripadnosti.

UVIJET	U PRAKSI
Fleksibilni, otvoreni materijali	Pokretni resursi, tkanine, prirodni predmeti, alati za crtanje i simbolični materijali koji potiču multimodalnu igru.
Prostori za kretanje i mirovanje	Prostori za slobodno kretanje i prostori za povlačenje ili regulaciju emocija, podržavajući potrebe svih djece.
Prostori za rituale	Kružni prostori, kutovi za sastanke ili prostor za pričanje priča koji održavaju zajedničke rutine i demokratske susrete.
Prikaz radova sve djece	Stvaralaštvo djece izlaže se bez prosudbi, pokazujući da su njihovi doprinosi važni.
Skrb o zvuku i ostalim osjetilnim uvjetima	Pažnja na razinu buke, osvjetljenje, vizualnu prenatrpanost i senzorno prijateljske opcije.

Uvjeti u okruženju uključuju fleksibilne otvorene materijale, prostore za kretanje i mirovanje, prostore za rituale (krugove/kutove za sastanke), prikaz radova sve djece te skrb o zvukovima i ostalim osjetilnim uvjetima.

RELACIJSKI UVJETI

Ovi uvjeti podržavaju ravnopravnost, inkluziju, djelovanje i emocionalnu regulaciju.

UVIJET	U PRAKSI
Konzistentna prisutnost odraslih	Djeca znaju tko se brine za njih i mogu vjerovati njihovim relacijskim ritmovima.
Suradnja kao dio kulture ustanove	Odgojitelji i/ili učitelji zajednički planiraju, promatraju, dijele dileme i podržavaju stavove jedni drugih.
Uvažavajući pogled	Odrasli modeliraju i podučavaju nježan, respektabilan način gledanja na druge; djeca uče kako ga prakticirati.
Obiteljski odnosi	Obitelji se osjećaju dobrodošlo i vide sebe kao partnere, a ne posjetitelje.
Suradnja sa zajednicom	Knjižnice, kulturni centri i lokalne organizacije doprinose zajedničkom učenju.

Relacijski uvjeti uključuju konzistentnu prisutnost odraslih, suradnju kao dio kulture ustanove, uvažavajući pogled, snažne obiteljske odnose i suradnju s zajednicom.

PEDAGOŠKI UVJETI

Ovi uvjeti osiguravaju da demokratska načela vode svakodnevne interakcije..

UVIJET	U PRAKSI
Zajednička odgovornost za sudjelovanje	Odrasli i djeca zajednički stvaraju dogovore, rutine i rituale.
Predanost multimodalnosti	Odgojitelji i učitelji dosljedno nude neverbalne i senzorno bogate načine izražavanja.
Responzivnost na pojave	Planovi se mogu prilagoditi kada potrebe, emocije ili ideje djece zahtijevaju promjenu.
Sukob kao učenje	Trenuci napetosti rješavaju se s pažnjom, sporije i kroz dijalog - ne kaznom.
Emocionalna i estetska prisutnost	Odgojitelji i učitelji obraćaju pažnju na atmosferu, osjećaje, ritam i priču.

Pedagoški uvjeti uključuju zajedničku odgovornost za sudjelovanje, predanost multimodalnosti, responzivnost na pojave, tretiranje sukoba kao učenja i održavanje emocionalne i estetske prisutnosti.

UVJETI KOJI PODRŽAVAJU ODGOJITELJE I UČITELJE

EOdgojitelji i učitelji ne mogu pružiti demokratsku prisutnost ako je njihova vlastita dobrobit ugrožena. Njihova dobrobit izravno se odražava u kvaliteti odnosa s djecom.

PODRŠKA	PRIMJER
Profesionalna dobrobit	Razumna radna opterećenja, emocionalna podrška, mentorstvo, zaštićeni odmori.
Profesionalna autonomija	Povjerenje da se aktivnosti mogu prilagođavati i kreativno odgovarati na potrebe djece.
Mogućnosti profesionalnog učenja	Vrijeme za učenje, rasprave s kolegama i razvoj estetsko-utjelovljene prakse.
Priznavanje emocionalnog rada	Cijenjenje svakodnevnog skrbi i rada odgojitelja i učitelja.

Potpura odgojiteljima i učiteljima uključuje profesionalnu dobrobit, profesionalnu autonomiju, mogućnosti učenja i priznavanje emocionalnog rada.

PITANJA ZA REFLEKSIJU ZA VODITELJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH INSTITUCIJA

- Koji uvjeti u našoj ustanovi već podržavaju AELD, a koje je potrebno ojačati?
- Gdje stvaramo fleksibilnost u vremenu, ritmu i respozivnoj praksi?
- Naši prostori potiču sudjelovanje svih djece?
- Kako podržavamo dobrobit i suradnju odgojitelja i učitelja?
- Kako strukture rukovođenja jačaju vrijednosti slobode, jednakosti i respozivnosti?

Ova pitanja pomažu timovima da procijene spremnost i planiraju sljedeće korake.

ZAKLJUČNO

Ranjivost odgojitelja i učitelja prepoznaje se kao dio demokratske prakse; AELD zahtijeva uvjete u kojima se učitelji osjećaju sigurno da pokušaju, prilagode se, zastanu i reflektiraju bez straha od osude ili krivnje.

Provedba AELD-a je zajednički pothvat i zahtijeva:

- koordinirane odrasle osobe
- fleksibilne ritmove
- emocionalno sigurne prostore
- podržavajuće vodstvo
- materijalne uvjete koji potiču izražavanje
- profesionalne kulture utemeljene na brizi i suradnji

Kada su ovi uvjeti prisutni, djeca doživljavaju demokraciju kao nešto što se duboko osjeća - a ne samo prima.

Sljedeći alat nudi puteve za praktične načine djelovanja, pokazujući kako odgojitelji i učitelji mogu prilagoditi svakodnevnu praksu kako bi svako dijete moglo smisljeno sudjelovati.

3. ALATI ZA INKLUZIJU, PRISTUPAČNOST I JEDNAKOST

Osiguravanje da svako dijete može sudjelovati, pripadati i biti prepoznato.

AELD je inherentno inkluzivan jer prepoznaje da se djeca izražavaju kroz različite jezike, ritmove i senzorne profile. Ovaj priručnik pomaže odgojiteljima i učiteljima dizajnirati demokratska okruženja u kojima sva djeca - bez obzira na rodni identitet, jezičnu pozadinu, neurodiverzitet, senzorne potrebe ili emocionalne potrebe - imaju višestruke putove do sudjelovanja. Uključivost ovdje nije “dodatak”. Ona je praktični izraz jednakosti i pravednosti te svakodnevna realizacija responzivnosti.

Koristite ovaj alat kako biste podržali sva djecu u smislenu sudjelovanju. Nudi prilagodbe, multimodalne putove i strategije za poticanje osjećaja pripadnosti unutar različitih potreba i konteksta.

TEMELJNA NAČELA INKLUZIJE U AELD-U

Svako dijete ima svoj put. Multimodalno izražavanje (gesta, zvuk, crtanje, gradnja, pokret, tišina) omogućuje da nijedno dijete ne bude isključeno jer ne može - ili ne želi - govoriti.

Različitost je relacijsko bogatstvo. Varijacije u jeziku, kulturi, senzornom profilu ili rodnom izrazu proširuju maštu grupe, a ne ograničavaju je.

Sudjelovanje se zajednički stvara. Odrasli dizajniraju poticajne uvjete, a djeca sudjeluju u oblikovanju participacije kroz uzajamnu skrb, strpljenje i uvažavajući pogled.

Inkluzija se osjeća prije nego se razumije. Djeca osjete sigurnost, pripadnost i prepoznavanje kroz ton, držanje, ritam, blizinu i materijale - puno prije nego što verbaliziraju te potrebe.

ALATI ZA MULTIMODALNU PRISTUPAČNOST

AELD širi sudjelovanje osiguravajući da djeca koja su tiha, višejezična, neverbalna, sramežljiva ili koja komuniciraju putem senzorno-motornih kanala i dalje mogu potpuno doprinosti.

Jednostavne prakse za inkluziju:

- pružite više poziva: crtanje, gradnja, pokret, pokazivanje, gluma, upotreba predmeta, ritam.
- koristite vizualne sidrišta: piktograme, poticaje za geste, predmete priče, kodove boja.
- prihvaćajte neverbalne odgovore kao valjane doprinose.
- omogućite izbor udaljenosti: pod, stol, stojeći, blizu ili dalje od grupe.
- uključite ponavljanje i predvidljive rituale kako biste podržali udobnost i razumijevanje.

Poticaj za refleksiju:

Tko sudjeluje udobno? Tko sudjeluje samo kada se način mijenja? Tko je prisutan ali neprimijećen?

ALATI ZA RODNU UKLJUČIVOST

Prostori u kojima se provodi odgoj i obrazovanje mogu suptilno komunicirati rodne norme. AELD podržava slobodu, pripadnost i raznolikost identiteta kroz relacijske, materijalne i jezične prakse.

Jednostavne prakse za inkluziju:

- ponudite sve materijale svoj djeci- izbjegavajte “aktivnosti za djevojčice” ili “zadatke za dječake”.
- koristite rodno neutralan jezik kad god je moguće (“prijatelji”, “djeca”, “svi”).
- uključite priče s različitim obiteljima, ulogama, tijelima i identitetima.
- promatrajte obrasce isključivanja (npr. dječaci dominiraju prostorom; djevojčice se povlače).
- normalizirajte emocionalni izraz za sve rodove (“U redu je osjećati tugu”).
-

Poticaj za refleksiju:

Čije izraze, interese ili ranjivosti nesvjesno usmjeravamo?

ALATI ZA MULTILINGVALNU DJECU

Višejezičnost nije prepreka već resurs koji obogaćuje transformativni dijalog.

Jednostavne prakse za inkluziju:

- Koristite geste, slike, predmete, ritam i igranje uloga kao podršku za razumijevanje.
- Pozovite djecu da miješaju jezike tijekom igre, priče ili crtanja.
- Naučite i koristite ključne riječi iz jezika koje djeca govore u svojoj kući (pozdravi, emocije).
- Povežite višejezičnu djecu s vršnjacima radi stvaranja značenja, ne radi prevoditeljske dužnosti.
- Koristite predmete ili pokrete za učvršćivanje apstraktnih ideja.

Poticaj za refleksiju:

Čiji je govor iz kuće vidljiv? Čiji je tih, ali prisutan?

ALATI ZA NEURODIVERGENCIJU – INKLUZIVNE PRAKSE

AELD se prirodno usklađuje s neurodivergancijom jer cijeni različite načine opažanja, procesuiranja i izražavanja.

Jednostavne prakse za inkluziju:

Osigurajte tihe kutke, senzorne alate i pauze za kretanje.

Dopustite djeci sudjelovanje kroz paralelnu igru, periferno promatranje ili kasnije uključivanje.

Držite verbalne upute kratkima; uparite ih s vizualima, ritmom ili demonstracijom.

Poštujte dječji stimming, hodanje ili regulacijsko ponašanje kao oblik komunikacije.

Ponudite predvidljive rituale i prijelaze uz geste ili pjesmu.

Poticaj za refleksiju:

Favoriziramo li jednu senzornu ili komunikacijsku strategiju u odnosu na druge?

ALATI ZA SENZORNE I EMOCIONALNE POTREBE

Djeca sudjeluju cjelovitije kada se njihova tijela osjećaju regulirano i sigurno.

Jednostavne prakse za inkluziju:

- Ponudite više opcija sjedenja (jastuci, stolci, podne prostirke).
- Smanjite senzornu preopterećenost (zvuk, vizualni nered, oštra rasvjeta).
- Dopustite kretanje dok slušaju - ljuljanje, crtanje, igranje, naginjanje.
- Normalizirajte pauze, uzimanje prostora ili izlazak kada emocije eskaliraju.
- Izgradite kulturu u kojoj se osjećaji imenuju, potvrđuju i drže nježno.

Poticaj za refleksiju:

Koji senzorni ili emocionalni uvjeti su danas pomogli ili ometali sudjelovanje?

ALATI ZA SOCIJALNU INKLUZIJU I SPREČAVANJE ISKLJUČIVANJA

Demokracija se urušava kada isključenje postane normalizirano, stoga pratimo rane znakove (tko je prekinut, tko je ignoriran ili imitiran). AELD to sprječava njegovanjem atmosfere pripadnosti, uzajamne skrbi i mekog promatranja.

Jednostavne prakse za inkluziju:

- Koristite kooperativne zadatke umjesto natjecateljskih.
- Poučavajte i modelirajte uzajamni uvažavajući pogled.
- Usporite konflikte; dopustite djeci da ispričaju svoju stranu uz podršku regulacije.
- Primijetite suptilna isključivanja: ignoriranje, zauzimanje prostora, uskraćivanje predmeta, prevrtanje očima.
- Slavite razlike u stilovima igre, tijelima, ritmovima i interesima.

Poticaj za refleksiju:

Tko je prekinut? Tko je imitiran? Tko je zanemaren?
Zašto?

MIKRO-PRAKSE ZA SVAKODNEVNU INKLUZIJU (1-3 MINUTE)

- “Pokaži svoj osjećaj bojom ili gestom” (neverbalna ulazna točka).
- “Odaberi način kako se uključiti: crtanje, kretanje, promatranje ili govor”.
- “Svi napravite mjesta za još jedno dijete” (tjelesni znak inkluzije).
- “Što si primijetio/la da je netko drugi danas učinio što je pomoglo grupi?”
- “Ponovimo ovaj trenutak nježnije” (uči perspektivu).
- “Hvala što si nam rekao/la na način koji ti odgovara.”

Ove mikro-prakse potiču inkluzivnu klimu bez ometanja tijeka aktivnosti.

ZAKLJUČNO

Inkluzija u AELD-u nije odvojena od demokracije - ona je demokracija.

Kroz multimodalne pozive, senzorno-osjetljiva okruženja, uzajamnu skrb i pažnju na različitosti, djeca doživljavaju:

- pravedno sudjelovanje
- prepoznavanje
- pripadnost
- sigurnost
- zastupanje
- i razumijevanje da svatko doprinosi zajedničkom svijetu

Sljedeći alat usmjerava pažnju na praktične putove djelovanja, nudeći pripremljene poticaje, duboke prakse i mikro-prakse koje provode AELD u svakodnevnim situacijama.

4. PRAKTIČNI PUTOVI: AKTIVNOSTI I MIKRO-PRAKSE

Poticaji pripremljeni za korištenje za njegovanje estetskog i utjelovljenog demokratskog učenja.

AELD postaje stvarno za djecu kroz svakodnevne prakse, pažljivo osmišljeni poticaji i ritmovi koji potiču sudjelovanje, maštu i relacijske veze. Alati u ovom dijelu mogu se koristiti fleksibilno - kao samostalni trenuci, dio tematskog projekta ili utkano u postojeće kurikule. Ne služe za kreiranje programa, već nude putove koje odgojitelji i učitelji mogu prilagoditi svojoj grupi, kontekstu, vremenu i pedagoškoj tradiciji.

Koristite ove alate kada trebate konkretne ideje za svakodnevnu praksu – brzi poticaji, dublje angažirane putove, mikro-prakse, rituale i načine za dizajn AELD sesija.

RAZVOJNA NAPOMENA ZA OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE (6–10 GODINA)

U osnovnoj školi, razvojne se razlike između mlade djece (6–7) i starije djece (8–10) oblikuju kako se demokratske prakse odvijaju.

Mlađa djeca imaju koristi od vrlo konkretnih, ritmičnih i senzorno bogatih poticaja, dok se starija djeca sve više uključuju u simboličko rezoniranje, zajedničko rješavanje problema i reflektirajući dijalog.

Prakse predložene u ovom vodiču mogu se prilagoditi po obimu, tempu i razini autonomije kako bi odgovarale tim promjenama. Male prilagodbe - poput davanja starijoj djeci više glasa u planiranju ili pozivanja mlade djece da istražuju kroz materijale - pomažu da demokratsko učenje ostane prilagođeno razvojnoj fazi.

KAKO KORISTITI OVE ALATE

Odaberite put ovisno o svom kontekstu:

Brzi poticaji

Mali rituali (10–15 minuta) koji pomažu utkati demokratsku senzibilnost u svakodnevni život kroz pažnju, skrb i izmjenu redoslijeda u sudjelovanju.

Duboke prakse

Dugotrajna utjelovljena/umjetnička putovanja (30–60+ minuta) za stvaranje, pregovaranje, rješavanje problema ili zajedničku skrb.

Svakodnevni AELD (mikro-prakse)

Mali trenuci (1–3 minute) koji mijenjaju kulturu u učionici: geste opažanja, tišina, zajednička odgovornost ili refleksija.

BRZI POTICAJI (10–15 MINUTA)

Naziv aktivnosti	Vrijednost AELD	Osjećaj	Način izvođenja
Krug emocija s predmetima	Responzivnost i skrb	Pažnja + etička podrška	Geste + glas
Mini-sabor s žetonima	Sudjelovanje i dijeljena odgovornost	Relacijsko + zajedništvo	Odluka + dijalog
Priče kroz crtanje i zvuk	Sloboda i glas	Mašta + utjelovljenje	Crtanje + zvuk

Brzi poticaji uključuju: Krug emocija s predmetima (responzivnost i skrb), Mini-sabor s žetonima (sudjelovanje i dijeljena odgovornost) i Priče kroz crtanje i zvuk (sloboda i glas).

PRIMJER

Trajanje: 10–15 minuta

Poticaj: Djeca crtaju dok slušaju kratku priču ispričanu kroz zvukove (bez riječi). Nakon toga “prevode” svoj crtež u geste.

Zašto? (demokratsko značenje)

Svako dijete se drugačije izražava (utjelovljena jednakost)

Djeca zajedno interpretiraju značenje → zajednička agencija

Refleksija stava odgojitelja i učitelja:

Koju su priču djeca interpretirala na način koji nisam očekivao/la? Mogu li dopustiti da njihove verzije vode?

DUBOKE PRAKSE (30–60+ MINUTA)

Praksa	Vrijednost	Osjećaj	Način izvođenja
Kolektivno građenje svijeta	Sudjelovanje + solidarnost	Mašta + zajedništvo	Drama + gradnja
Pravda u pokretu	Jednakost + reputacija	Utjelovljenost + etička skrb	Ples + pregovaranje
Zajednička umjetnost	Solidarnost + skrb	Relacijsko + responzivnost	Umjetnost + odgovornost

Dubinske prakse uključuju kolektivno građenje svjetova (sudjelovanje i solidarnost), pravda u pokretu (jednakost i reputacija) te Zajedničku umjetnost “Brinemo se za” (solidarnost i briga).

PRIMJER DUBOKE PRAKSE: KOLEKTIVNO GRAĐENJE SVIJETA (MAŠTOVITI GRAD/PRIRODA)

Trajanje: 45–90 minuta

Poticaj: Djeca grade imaginarno mjesto koristeći reciklirane materijale, zatim pregovaraju o pravilima, ulogama skrbi i zajedničkim resursima.

Demokratsko značenje

- pravila se zajednički stvaraju i mogu se mijenjati
- uloge skrbi rotiraju → odgovornost je zajednička
- mašta je politička mogućnost jer dopušta djeci da uvježbavaju drugačije načine zajedničkog života

Refleksija odgojitelja i učitelja:

Gdje se mogu povući da djeca pregovaraju bez mene? Što se događa ako ne riješim sukob?

RUTINE KOJE GRADE DEMOKRATSKU ATMOSFERU

Ponavljajući rituali koji strukturiraju participativni život

Otvoreni krug

Ritual pozdrava

Geste za provjeru osjećaja

Prostor da bilo koje dijete unese “trenutak” u krug

Postavljanje namjere (“Što danas želimo biti kao grupa?”)

Završna refleksija

Pitanja:

“Što smo danas primijetili?”

“Čija ideja je promijenila naš put?”

“Što nam je pomoglo da se osjećamo zajedno?”

Rotirajuće uloge

Uloge poput čuvara materijala, otvarača kruga, pripovjedača, pomagača i mira donosioca. Uloge se rotiraju tjedno, ne kao nagrade.

Pauza za sukob

Ritualizirana pauza:

“Zaustavimo se. Udahnimo. Primijetimo.”

Djeca potom izražavaju sukob kroz geste, crteže ili riječi.

Rješenja se stvaraju zajednički

PREDLOŽAK : OBLIKOVANJE AELD SESIJE

Korak 1 - Odaberite fokus

Pravednost, pripadnost, emocije, mašta, suradnja, dijeljenje prostora.

Korak 2 - Odaberite modalitete

Crtanje, kretanje, građenje, pripovijedanje, predmeti, zvuk.

Korak 3 - Planirajte poticaje, a ne upute

„Kako bismo mogli...?“

„Što bi ovo moglo postati?“

„Što primjećuješ?“

Korak 4 - Ostavite prostor za ono što se spontano pojavljuje

Ako djeca promijene smjer → slijedite ih.

Ako se ritam uspori → usporite i vi.

Ako emocije porastu → zastanite i zadržite prostor.

Korak 5 - Završite refleksijom

Koristite gestu, boju ili pitanje: „Što nam je danas pomoglo?“

SVAKODNEVNI MIKRO-PRAKSE (1–3 MINUTE)

Napomena: Predloži za ove aktivnosti dostupni su za preuzimanje na kraju ovog praktičnog vodiča.

Mikro-praksa	Demokratska vrijednost	Osjećaj
Uočvanje gesta	Responzivnost	Pažljivost
Zajednička stanka za disanje	Jednakost (zajednički tempo)	Vremenska pravednost
Tiho glasanje tijelom	Sudjelovanje	Utjelovljenost
Kamenčići / staklenka prijateljstva	Solidarnost	Etičko držanje prostora

Svakodnevne mikro-prakse uključuju uočavanje gesta, zajedničke stanke za disanje, tiho glasanje tijelom te kamenčiće ili staklenku prijateljstva, povezujući demokratske vrijednosti s kratkim utjelovljenim rutinama.

PRIMJER MIKRO-PRAKSE: ZAJEDNIČKA STANKA ZA DISANJE

Trajanje: 60–90 sekundi

Značenje: Tempo je pravednost: svako dijete dobiva prostor da stigne.

Poticaj za refleksiju odgojitelja i učitelja:

Čiji ritam slijedim?

KARTICE ZA SVAKODNEVNE AKTIVNOSTI

Svrha

Kratke, utjelovljene prakse koje se mogu utkati u svakodnevne rutine — ne planiraju se kao zasebni nastavni sati.

Uključeni alati (primjeri)

Kartica	Na što potiče	Vrijednost
Graditelji priče	Zajedničko oblikovanje priče	Mašta + suradnja
Kartice izbora	Glasanje + pregovaranje o izborima	Sudjelovanje + dijeljenje odgovornosti
Krug osjećaja	Imenovanje osjećaja riječima, gestama ili crtežom	Responzivnost + skrb
Kartice emocija	Kreativno istraživanje emocija	Izražavanje + slušanje
Kartice djela ljubaznosti	Mali čin brige + refleksija	Solidarnost + odgovornost

Kartice aktivnosti uključuju Graditelje priče, Kartice izbora, Krug osjećaja, Kartice emocija i Kartice djela ljubaznosti, pri čemu svaka potiče određeni oblik sudjelovanja i skrbi.

Poticaj za refleksiju odgojitelja i učitelja:

Birajte kartice prema trenutku u kojem su djeca, a ne prema vlastitom planu. Neka praksa izraste iz onoga što djeca donose.

TABLICA: POVEZIVANJE PRAKSI S AELD NAČELIMA

Praksa	Dijeljenje moći	Transformativni dijalog	Cjelovito učenje	Relacijska dobrobit
Priča s predmetom	✓	✓	✓	✓
Mapa osjećaja	✓	✓	✓	✓
Izgradi središte		(neverbalno)	✓	✓
Demokracija u pokretu	✓		✓	✓
Zajednički problem, zajednička rješenja	✓	✓	✓	✓
Stanka za sukob	✓	✓	✓	✓

Tablica povezuje primjere praksi (npr. krug s predmetom priče, mapa osjećaja, demokracija u pokretu, zajednički problem – zajednička rješenja, stanika za sukob) s četiri demokratska načela AELD-a: dijeljenje moći, transformativni dijalog, cjelovito učenje i relacijska dobrobit.

SAŽETAK

Ovaj alat nudi više ulaznih točaka u AELD:

- mikro-prakse za ozračje
- kratke poticaje za maštu
- duboke prakse za zauzimanje perspektive i suradnju
- rituale za demokratski ritam
- predloške za planiranje

Zajedno, oni pomažu odgojiteljima i učiteljima stvarati svakodnevna iskustva u kojima djeca prakticiraju dijeljenje odgovornosti, pažljivost, empatiju, kreativnost i skrb — srž demokratskog senzibiliteta.

Sljedeći alat proširuje demokratsku praksu izvan učionice usmjeravajući se na nenametljive načine uključivanja obitelji i prijatelja kao partnera u pripadnosti.

5. ALAT ZA UKLJUČIVANJE OBITELJI I ZAJEDNICE

Demokracija raste kada se odnosi šire izvan učionice.

AELD prepoznaje da je demokratski razvoj djece duboko oblikovan odnosima koje doživljavaju između doma, škole i zajednice. Kada obitelji, odgojitelji i učitelji te partneri iz zajednice dijele vrijednosti pažljivosti, skrbi, znatiželje i poštovanja, djeca demokraciju doživljavaju kao uskladen način života, a ne kao izdvojeni školski projekt. Ovaj alat nudi jednostavne i pristupačne načine za uključivanje obitelji, izgradnju povjerenja i stvaranje zajedničkih iskustava učenja koja proširuju estetske i utjelovljene demokratske prakse kroz različite kontekste.

Koristite ovaj alat kada planirate kako dočekati obitelji, komunicirati s njima i surađivati s obiteljima i partnerima iz zajednice. Podržava kulturološki osjetljive i multimodalne pristupe povezivanju.

NAČELA UKLJUČIVANJA OBITELJI I ZAJEDNICE U AELD

Partnerstvo, a ne jednostrano informiranje: Obitelji nisu primatelji informacija — one su suautori okruženja za učenje.

Uzajamnost, a ne jednosmjernost: Obitelji donose kulturno znanje, priče, jezike i načine gledanja na svijet. Odgojitelji i učitelji donose pedagošku i relacijsku stručnost. Oboje je važno.

Pristupačnost i multimodalnost: Omogućite komunikaciju jednostavnim jezikom, gestama i vizualima te na više jezika kako biste dočekali raznolike obitelji.

Poštivanje razlika: Obitelji imaju različita uvjerenja, ritmove, kulturne prakse i emocionalne stilove. AELD tu raznolikost vrednuje kao resurs za demokratsku maštu.

Zajednička odgovornost za relacijsku dobrobit: Svi pridonose stvaranju ozračja u kojem se djeca osjećaju sigurno, prepoznato i podržano — ne samo odgojitelji i učitelji.

UKLJUČIVANJE OBITELJI U AELD

Ove prakse s malim uložnim naporom, a velikim učinkom, jačaju povjerenje i komunikaciju.

Topli poticaji

- Kratki videozapisi ili fotografije koje dokumentiraju dječje učenje (ne radi procjenjivanja, nego radi povezivanja).
- Panoi dobrodošlice s dječjim crtežima ili gestama o onome što istražuju.
- Pozdravi na više jezika na ulazu.

Jednostavni zajednički rituali

- Tjedan „Priča iz doma”: obitelji šalju predmet priče, pjesmu, recept ili priču; djeca je potom reinterpetiraju kroz crtanje, pokret ili igru.
- „Karta osjećaja za petak”: obitelji dodaju kratku bilješku ili simbol o tome kako se njihovom djetetu osjećao tjedan.

Trenuci otvorenih vrata

- Kratki, neformalni poticaji: „Pridružite nam se prvih 10 minuta jutarnjeg kruga” ili „Pomozite nam urediti kutak za priče.”
- Obiteljima nisu potrebne posebne vještine - dovoljna je prisutnost.

Odjeci AELD-a između doma i škole

Estetske i utjelovljene prakse prirodno se nastavljaju kod kuće, primjerice:

- pričanje priča za vrijeme obroka
- crtanje trenutaka iz dana
- korištenje gesta za pokazivanje emocija
- zajednički trenutak „mekog pogleda”

PODRŠKA KOMUNIKACIJI S OBITELJIMA

Koristite multimodalnu komunikaciju

- vizualne biltene (fotografije, simboli, minimalno teksta)
- kratke audio poruke
- obavijesti temeljene na gestama ili bojama
- prijevode ili ključne riječi na jezicima doma

Usmjerite se na značenje, a ne na izvedbu

Prikazujte proces, a ne uglađene proizvode:

- „Kako je razred surađivao”,
- „Što su djeca primijetila”,
- „Kako su se snalazila u sukobima”.

Istaknite relacijsko učenje

Obitelji cijene razumijevanje toga kako:

- djeca uče surađivati
- izražavaju emocije
- uključuju se s vršnjacima
- njihov osjećaj odgovornosti raste

To produbljuje povjerenje i zajedničku svrhu

OBITELJI KAO PARTNERI U STVARANJU KULTURE

AELD poziva obitelji da pridonese kulturnim, jezičnim i imaginativnim resursima.

Jednostavni načini uključivanja obitelji

- Obitelj donese predmet od kuće → skupina/razred oko njega gradi zajedničku priču.
- Roditelji podijele uspavanku, igru pokretom ili sezonsku tradiciju → djeca je umjetnički reinterpretiraju.
- Obitelji doniraju materijale (tkanine, prirodne predmete, fotografije) → oni se koriste u estetskim poticajima.

Ključni pristup:

Pozivajte obitelji na načine koji poštuju njihovo vrijeme, ritmove i osjećaj ugone, umjesto da ih se pritišće na sudjelovanje.

PARTNERI IZ ZAJEDNICE

Lokalne knjižnice, kulturni centri, umjetnici, parkovi, muzeji i građanski prostori obogaćuju AELD kontekste.

Primjeri suradnje sa zajednicom

- Šetnja do lokalnog trga radi opažanja oblika, tekstura i zvukova → djeca ih potom mapiraju u školi.
- Lokalni pripovjedač ili umjetnik vodi sesiju pokreta ili crtanja.
- Muzej nudi djeci prilagođene materijale za zajedničke instalacije.
- Vrtovi zajednice postaju prostori demokratskog sudjelovanja (planiranje, briga, zajedničko stvaranje).

Ključno je relacijski kontinuitet - a ne jednokratni događaji.

INKLUZIJA U ODNOSU NA OBITELJI I ZAJEDNICU

Pobrinite se da se sve obitelji osjećaju viđenima

- Koristite jezik bez osuđivanja.
- Izbjegavajte pretpostavke o rodnim ulogama, obiteljskim strukturama ili kulturnim praksama.
- Ponudite fleksibilne načine sudjelovanja: online, pisanim putem, osobno ili preko djece.

Uklonite prepreke

- Gdje je moguće, osigurajte čuvanje djece tijekom događanja.
- Organizirajte susrete u različita vremena.
- Uključite vizualnu komunikaciju koja podržava višejezične obitelji.

Poštujte različite razine ugode

Neke obitelji više vole privatnost, druge uživaju u angažmanu. AELD poštuje i jedno i drugo, bez pritiska.

PITANJA ZA REFLEKSIJU ZA ODGOJITELJE, UČITELJE I VODITELJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH INSTITUCIJA

- Kako obiteljima pokazujemo da se njihovi načini znanja ovdje cijene?
- Koje su obitelji prisutne – a koje nisu? Zašto?
- Kako u odnosima s obiteljima modeliramo uzajamno prihvaćanje?
- Kako dijelimo dječje učenje na načine koji naglašavaju proces i relacijski rast?
- Kako partneri iz zajednice pridonose našoj zajedničkoj mašti?

SAŽETAK

Rad s obiteljima i zajednicama nije dodatni zadatak u AELD-u - on je dio same demokracije.

Kada se odnosi protežu kroz dom, školu i zajednicu:

- djeca doživljavaju kontinuitet skrbi
- višestruki kulturni svjetovi obogaćuju učionicu
- obitelji se osjećaju prepoznato i uključeno
- odgojitelji i učitelji dobivaju dragocjene uvide u dječje živote
- demokratski senzibilitet širi se izvan školskih zidova

Djeca uče da se demokracija zajednički stvara - u obiteljima, u učionicama i kroz zajednice.

Sljedeći alat usmjeren je na prijelaze i kontinuitet, pružajući podršku djeci, obiteljima te odgojiteljima i učiteljima dok se demokratski odnosi prenose iz jednog okruženja u drugo.

6. PREDLOŠCI, REFLEKSIJA, ALATI ZA VOĐENJE I PRIJELAZ

Jednostavni alati za planiranje, opažanje, dokumentiranje i refleksiju u AELD-u.

Ovi predlošci pomažu odgojiteljima i učiteljima u oblikovanju AELD iskustava, opažanju dječjeg demokratskog senzibiliteta te individualnoj i timskoj refleksiji.

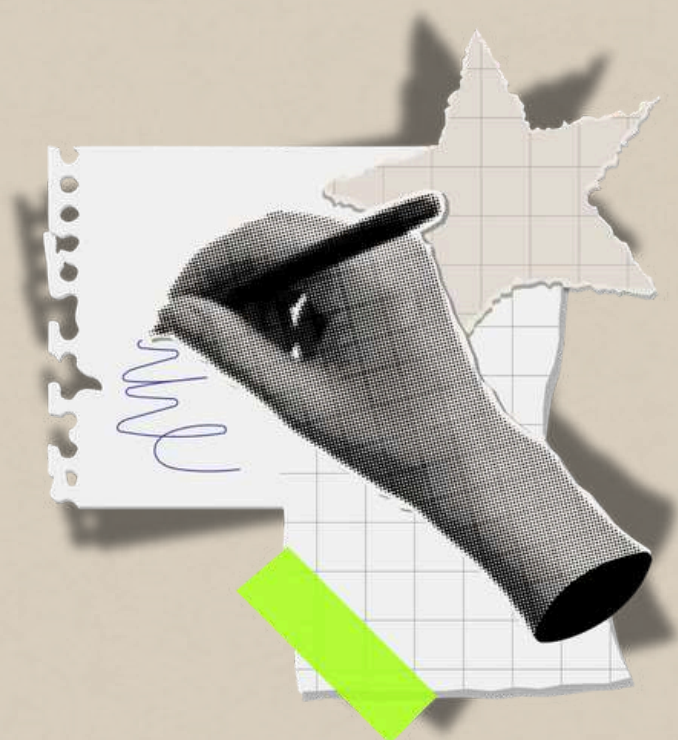
Namjerno su kratki, otvoreni i fleksibilni, podržavaju autonomiju i smanjuju administrativno opterećenje.

Koristite ih tjedno, povremeno ili tijekom suradničkih sastanaka - ovisno o tome što najbolje odgovara vašoj praksi.

Koristite ovaj alat pri planiranju, dokumentiranju ili reflektiranju o praksi, kao i pri podršci provedbi na razini cijele škole i profesionalnom učenju.

ALATI ZA ODGOJNO–OBRAZOVNO PLANIRANJE

PREDLOŽAK ZA PLANIRANJE AELD SESIJE

1.Svrha

Koje demokratsko iskustvo danas želim podržati?

- Pripadnost
- Pravednost
- Suradnja
- Izražavanje
- Zauzimanje perspektive
- Rješavanje sukoba
- Emocionalna osviještenost
- Ostalo: _____

2. Modaliteti koje ću ponuditi

- Crtanje
- Kretanje
- Građenje
- Priča
- Predmeti
- Zvuk
- Igra
- Tišina / refleksija
- Izbor između načina rada

3. Poticaji (ne upute)

Pitanja ili poticaji otvorenog tipa:

„Što primjećuješ?”

„Što bi ovo moglo postati?”

„Pokaži to na svoj način.”

„Kamo tvoja ideja želi ići dalje?”

4. Priprema okruženja

- Materijali su dostupni
- Prostor za kretanje
- Miran kutak
- Uključive mogućnosti (geste, vizualni prikazi, senzorna pomagala)

5. Predviđeni trenuci za usporavanje ili produljenje

6.Završetak / refleksija

Odaberite jedno:

- Refleksija gestom
- Izbor boje
- „Što nam je danas pomoglo?”
- Krug uvažavanja

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

PLANER FLEKSIBILNOG SLIJEDA UČENJA

Koristite ovaj planer kako biste pratili kako se aktivnosti učenja razvijaju i prilagođavaju kao odgovor na interese, potrebe i doprinose djece. Svaki odjeljak poziva odgojitelje i učitelje da dokumentiraju i planirani tijek i zajednički oblikovane ili spontano nastale smjerove.

Tema ili vodeće pitanje:

Dobna skupina: _____

Trajanje: _____ dana / tjedana

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

PREDLOŽAK ZA BRZU DOKUMENTACIJU (1 MINUTA)

Za bilježenje demokratskih trenutaka bez dugih bilješki.

Dijete / djeca uključena u događaj:

Što se dogodilo?

Kratka priča, gesta ili trenutak:

Koji se demokratski senzibilitet pojavio?

- Pravednost
- Empatija
- Zauzimanje prostora / ustupanje prostora
- Skrb
- Dijeljena su-odgovornost
- Suradnja
- Zauzimanje perspektive
- Emocionalna osviještenost

Što je to omogućilo?

- Okruženje
- Poticaj
- Djetetova ideja
- Stav odgojitelja i učitelja
- Grupna dinamika

Koji bi mogao biti sljedeći korak?

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

ALATI ZA OPAŽANJE I REFLEKSIJU

Kontrolni popis za uočavanje suptilnih ponašanja.

Djeca pokazuju osjećaj za demokraciju kada...

Pripadnost i briga

- spontano ponude pomoć
- naprave mjesta za vršnjaka
- pozovu druge u igru
- utješe nekoga tko je uznemiren

Pravednost i uključivost

- uočavaju isključivanje („To nije pravedno”)
- pregovaraju o redu
- predlažu načine kako uključiti druge

Zauzimanje perspektive

- zamišljaju kako se neki lik osjeća
- razumiju gledište drugog djeteta
- ponovno tumače sukob kroz priču ili igru

Responzivnost i dijeljenje odgovornosti

- slijede ideju vršnjaka
- prilagođavaju svoje ponašanje potrebama skupine
- započinju igru / priču kojoj se drugi pridružuju

Izražavanje i multimodalnost

- izražavaju se gestom, crtežom, pokretom
- biraju svoj način sudjelovanja
- pokazuju složene ideje u neverbalnim oblicima

Ovaj alat pomaže odgojiteljima i učiteljima uočiti razvoj bez bodovanja ili procjenjivanja djece.

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

PREDLOŽAK ZA TIMSKU REFLEKSIJU

1. Koji su demokratski trenuci ovog tjedna posebno došli do izražaja?

2. Što je pomoglo da se oni dogode?

- Okruženje
- Stavovi
- Poticaji
- Vrijeme
- Suradnja
- Doprinosi obitelji

3. Gdje smo uočili izazove?

- Isključivanje
- Dominantne glasove
- Emocionalnu nereguliranost
- Nedostatak uključenosti
- Zbunjenost ili frustraciju

Bilješke:

4. Što bismo mogli prilagoditi sljedeći tjedan?

5. O čemu kao tim želimo više učiti?

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

KARTICE ZA REFLEKSIJU ZA SVAKODNEVNU UPOTREBU

Ispišite i izrežite ove kartice. Svaka kartica sadrži jedan poticaj za refleksiju.

Kartica 1 - Blag pogled

Gdje danas mogu gledati blaže - u dijete, trenutak ili sebe?

Kartica 2 - Slijedi dijete

Što se pojavljuje ako dopustim da ideja djeteta preusmjeri naš plan?

Kartica 3 - Više načina početka

Kome danas treba drugačiji ulaz u sudjelovanje?

Kartica 4 - Usporite tempo

Gdje bi usporavanje moglo dopustiti da se pojavi nešto važno?

Ispišite i izrežite ove kartice. Svaka kartica sadrži jedan poticaj za refleksiju.

Kartica 5 - Primijeti tihe glasove

Tko komunicira suptilnom gestom, držanjem ili pogledom?

Kartica 6 - Uvažavanje emocija

Kako ću potvrditi osjećaje prije nego što očekujem objašnjenja?

Kartica 7 - Uzajamnost

Kako ću potaknuti djecu da međusobno prakticiraju uvažavajući pogled?

Kartica 8 - Povratak

Što danas možemo ponovno pogledati svježim pogledom?

Ove kartice jačaju stav odgojitelja i učitelja kroz male, svakodnevne podsjetnike.

Ispišite i izrežite ove kartice. Svaka kartica sadrži jedan poticaj.

ALATI ZA REFLEKSIVNU PRAKSU

Svrha

Podržati refleksivnost odgojitelja i učitelja te zajedničko učenje, čineći demokratski razvoj vidljivim kod učitelja — ne samo kod djece.

Uključeni alati

Alat	Što podržava
Kartice refleksivne prakse	Poticaje za refleksiju u stvarnom vremenu
Planeran fleksibilnog slijeda	Osmišljavanje prilagodbe
Kartice vođenog otkrivanja	Slušanje kroz postavljanje pitanja
Predlošci za zajedničku dokumentaciju	Zajedničko tumačenje učenja

Skup alata za refleksivnu praksu uključuje kartice prakse, planer fleksibilnog slijeda, kartice vođenog otkrivanja i predloške za zajedničku dokumentaciju kako bi podržao refleksivnost odgojitelja i učitelja te zajedničko učenje.

Stav odgojitelja i učitelja:

Refleksija je zajednička, a ne privatna. Učitelji uče demokraciju dokumentiranjem, promišljanjem i zajedničkim propitivanjem.

Kako koristiti

- Koristite u tjednom planiranju ili u susretima s kolegama.
- Držite kartice blizu svojeg prostora za vođenje aktivnosti.
- Koristite zajedničku dokumentaciju kao dokaz demokratske prakse, a ne izvedbe.

SKUP ALATA ZA REFLEKSIVNU PRAKSU

Dnevnik odgojitelja i učitelja

Predložak dnevnika s dva stupca: Opažanje → Tumačenje.

Potiče uočavanje malih demokratskih trenutaka (dijeljenje, čekanje, pomaganje).

Zid dijaloga

Zajednička ploča na koju djeca i odgojitelji i učitelji postavljaju crteže ili bilješke o tome „što se danas promijenilo“.

Kartice za samorefleksiju i vršnjačku refleksiju

Jednostavne ikone koje predstavljaju AELD senzibilitete; koriste se za vršnjačko opažanje ili povratne informacije djece (npr. „Jesmo li slušali? Jesmo li uključili sve?“).

Refleksivni plakat (prilagođen djeci)

Vizualni prikaz: = „Osjećao/la sam da pripadam“; = “Osjećao/la sam se isključeno“; = “Pomogao/la sam nekome”.
Djeca tjedno lijepe naljepnice ili dodaju crteže.

ALAT ZA REFLEKSIVNU PRAKSU ZA ODGOJITELJE I UČITELJE REFLEKSIVNOST U SVAKODNEVNOM RADU

Ovaj vodič nudi tri prilagodljive aktivnosti za ispis koje pomažu odgojiteljima i učiteljima u ranom i osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju da promišljaju svoju praksu, dokumentiraju značajne trenutke učenja i uključe se u stručni dijalog. Ovi alati potiču demokratsko poučavanje utemeljeno na vrijednostima kroz zajedničko opažanje, zajedničko istraživanje i kritičku refleksiju.

Napomene za korištenje

- Ove se aktivnosti mogu provoditi individualno, u paru ili timski.
- Najbolje funkcioniraju kada su uključene u postojeće rutine planiranja ili osvrta.
- Dodajte ikone, crteže ili samoljepljive papiriće kako bi sve ostalo vizualno i zaigrano.
- Ove refleksije možete skupljati u zajednički Dnevnik profesionalnog učenja ili mapu.

Neka ovi alati podrže kulturu u kojoj odgojitelji i učitelji reflektiraju jedni s drugima i s djecom - kao suučenicima predani responzivnoj i uključivoj praksi.

AOVO JE PREDLOŽAK ZA ISPUNJAVANJE. MOŽETE GA ISPISATI ILI UPISIVATI U DIGITALNU KOPIJU.

AKTIVNOST ZA REFLEKSIJU 1

Promisli, uoč, prilagodi - poticaji za osobnu refleksiju

Svrha:

Stvoriti prostor za individualnu refleksiju odgojitelja i učitelja nakon iskustva učenja.

Savjeti:

Koristite ovo nakon sesije, aktivnosti ili tjedna.

Držite ovu karticu u svojoj mapi za planiranje ili je stavite uz svoj tjedni planer.

Poticaji za refleksiju prema dobi:

Rani odgoj i obrazovanje:

Jesam li ostavio/ostavila prostor za neverbalno izražavanje ili emocionalne promjene?

Kako sam odgovorio/odgovorila na spontanu igru ili senzorne interese?

Osnovnoškolsko obrazovanje:

Kako sam podržao/podržala djecu da izraze svoje vrijednosti?

Jesam li pružio/pružila podršku vršnjačkom dijalogu ili zajedničkom ponovnom planiranju?

**OVO JE PREDLOŽAK ZA ISPUNJAVANJE. MOŽETE GA ISPISATI
ILI UPISIVATI U DIGITALNU KOPIJU.**

KARTICA ZA REFLEKSIJU

- Što me danas iznenadilo?
- Koje sam vrijednosti ili kompetencije vidio/vidjela u djelovanju djece?
- Što bih sljedeći put mogao/mogla pokušati drukčije?

AKTIVNOST ZA REFLEKSIJU 2

Krug vršnjačkog dijaloga - timska refleksija

Svrha:

Produbiti razumijevanje i proširiti perspektive kroz zajedničko pripovijedanje.

Struktura aktivnosti:

Donesite jedan trenutak: podijelite kratku anegdotu, dječji citat ili fotografiju.

Rasprava iz tri perspektive:

Što vidimo?

Koja se vrijednost ili učenje možda pojavljuje?

Što nam to može sugerirati za našu praksu?

Vodič za dijalog:

Kratko opišite trenutak.

Koja bi vrijednost mogla biti vidljiva?

Kako se to povezuje s našim ciljevima učenja ili zajedničkim dogovorima?

Koristite ovaj format tijekom sastanaka osoblja, planiranja ili zajednica učenja.

AKTIVNOST ZA REFLEKSIJU 3

Pedagoški zapisi - zajednički zid dokumentacije

Svrha

Učiniti AELD učenje vidljivim kroz kratke zajedničke zapise, podržavajući timsku refleksiju i male eksperimente sa sljedećim koracima.

Kada koristiti

Nakon sesije ili nakon tjedna (10 minuta). Vratite se tome jednom mjesečno kako biste uočili obrasce.

Materijali

Zid / ploča (ili Padlet), samoljepljivi papirići / kartice, marker.

Po želji: fotografija / citat / crtež.

Kako funkcionira (10 minuta)

1) Postavite zapis (2 minute po osobi)

Napišite jednu kratku bilješku:

Kontekst: gdje / kada / tko

Trenutak: što se dogodilo (opažljivo)

Trag: citat / gesta / crtež / fotografija

2) Dodajte značenje (3 minute)

Odaberite jednu leću i napišite jednu rečenicu:

Sudjelovanje (tko se uključio / povukao?)

Dijeljenje moći (gdje su se odluke pomaknule?)

Skrb i pripadnost (tko je bio uključen / isključen?)

Dijalog (kako se razlika pokazala?)

Početak rečenice: „Ovo bi moglo biti o...” / „Jedna demokratska mogućnost je...”

3) Dodajte mali pomak (3 minute)

Napišite: „Sljedeći put pokušat ću...” (jedna mala promjena u poticaju, prostoru, grupiranju, vremenu ili jeziku)

4) Brzo timsko opažanje (2 minute)

Imenujte: jedan obrazac, jedno iznenađenje, jedno pitanje koje nosimo dalje.

Poticaji prema dobi

Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Jesam li omogućio/omogućila neverbalno sudjelovanje i emocionalne promjene?

Kako sam odgovorio/odgovorila na spontanu igru ili senzorne interese?

Osnovnoškolsko obrazovanje

Kako sam podržao/podržala djecu u izražavanju njihovih vrijednosti?

Jesam li pružio/pružila podršku vršnjačkom dijalogu ili zajedničkom ponovnom planiranju?

ALATI ZA PLANIRANJE SURADNJE S OBITELJI I ZAJEDNICOM

Obiteljski sažeci uključuju kartice djela ljubaznosti, male detektive ljubaznosti i dnevnik dom–škola, pomažući obiteljima da se uključe nenametljivo i prošire skrb kroz dom, školu i zajednicu.

Što želimo podijeliti s obiteljima ovoga mjeseca?

- Krug priče
- Foto-dokumentaciju
- Zajednički likovni rad
- Razredni ritual
- Temu (pravednost, skrb, pripadnost)

Kako obitelji mogu sudjelovati nenametljivo?

- Poslati predmet
- Podijeliti pjesmu ili gestu
- Dodati bilješku na „kartu osjećaja”
- Pridružiti se desetominutnom uvodnom krugu
- Ponuditi materijale

Mogući partneri iz zajednice

- Knjižnica
- Muzej
- Umjetnik
- Park / vrt
- Kulturni centar
- Lokalni pripovjedač

Kako ćemo uvažiti različite razine ugode?

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

KARTICE ZA OBITELJ I PRIJATELJE

Svrha

Obitelji su prve zajednice pripadnosti djece. Male zajedničke geste mogu ojačati vezu između doma i škole bez stvaranja pritiska.

Uključeni alati

Alat	Na što potiče	Demokratsko značenje
Kartice djela ljubaznosti	Djeca odabiru gestu koju će isprobati kod kuće	Skrb postaje zajednička kroz različite prostore
Mali detektivi ljubaznosti	Uočavanje brižnih postupaka u obitelji ili zajednici	Pažnja postaje etička praksa
Dnevnik dom–škola	Obitelji dijele priče ili crteže	Glas obitelji ulazi u život učionice

Obiteljski sažeci uključuju kartice djela ljubaznosti, male detektive ljubaznosti i dnevnik dom–škola, pomažući obiteljima da se uključe nenametljivo i prošire skrb kroz dom, školu i zajednicu.

Obiteljski pristup:

Kartice su razigrani poticaji - ne zadaci koje treba izvršiti. Obitelji sudjeluju na načine koji odgovaraju njihovim ritmovima, jezicima i kulturama.

Kako ih odgojitelji i učitelji mogu koristiti:

- Dijelite jedan sažetak odjednom; bez rokova i bez listova za prikupljanje.
- Izložite vraćene crteže / priče na Zidu obiteljskih refleksija.
- Uvažite različite oblike doprinosa (fotografije, predmete, usmene priče, tišinu, geste).

ALATI ZA VODITELJE ODGOJNO- OBRAZOVNIH INSTITUCIJA

Svrha

Inovativne demokratske prakse trebaju legitimnost. Dopis pomaže vrtićima/ školama javno potvrditi da se potiču eksperimentiranje, responzivnost i utjelovljeno učenje.

Dopis uključuje

- Svrhu: zašto je AELD važan za dobrobit djece i građanstvo
- Usklađenost: poveznice s nacionalnim kurikularnim ciljevima
- Dopuštenje: odgojitelji/učitelji su ovlašteni isprobavati responzivne, relacijske prakse
- Sigurna područja za isprobavanje: priredbe, projekti, fleksibilni vremenski blokovi

Stav vodstva

Legitimnost štiti ranjivost odgojitelja učitelja i stvara prostor za pokušaj, prilagodbu i refleksiju. Dopis je etički štit, a ne zapovijed.

Kako vrtići/škole mogu koristiti dopis

Voditelj ga prilagođava i distribuira jednom godišnje.

Odgojitelji/učitelji ga vidljivo drže u mapama za planiranje.

Vrtići/ škole ga tretiraju kao živi poticaj za zajedničko unapređivanje.

Ovi dopisi mogu se prilagoditi jeziku lokalnih politika.

[Naziv škole / logotip]

Dopis voditelja

Datum: _____

Svrha:

Ovim dopisom potvrđujemo predanost naše škole demokratskom učenju i dječjem sudjelovanju. Estetsko i utjelovljeno učenje (AELD) podržava razvoj djece uključivanjem njihovih tijela, emocija i kreativnosti, dok istodobno njeguje vrijednosti pravednosti, skrbi i zajedničke odgovornosti. Ove prakse pomažu našim učenicima da izrastu u aktivne, odgovorne i brižne građane.

Usklađenost

AELD prakse u potpunosti su usklađene s:

- nacionalnim kurikularnim ciljevima (npr. osobni i socijalni razvoj, građanski odgoj i obrazovanje, kreativnost, kritičko mišljenje)
 - okvirima građanskog odgoja i obrazovanja (npr. demokratsko sudjelovanje, obrazovanje za ljudska prava)
- misijom i vrijednostima naše škole koje ističu uključivost, dobrobit i pripremu učenika za demokratski život

Dopuštenje

Odgojitelji i učitelji potiču se i podržavaju u uključivanju AELD praksi u svoj rad. Te prakse nisu „dodaci”, nego se prepoznaju kao vrijedan doprinos i akademskom učenju i demokratskom odgoju i obrazovanju. Odgojitelji i učitelji mogu prilagođavati, eksperimentirati i inovirati, znajući da školsko vodstvo cijeni njihov rad na ovom području.

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

Sigurna područja za isprobavanje

Kako bismo stvorili prostor za kreativnost i eksperimentiranje, sljedeća su područja određena kao sigurna za pilot-provedbu AELD aktivnosti:

- razredni projekti (npr. zajedničko pripovijedanje, murali, izvedbe)
- školske priredbe ili sjednice vijeća u kojima je glas djece u središtu
 - fleksibilna vremena učenja (umjetnost, građanski odgoj i obrazovanje, projektni rad)
 - izvannastavni ili posliješkolski programi s uključivanjem obitelji ili zajednice

Odgojitelji i učitelji mogu predložiti i dodatna područja za sigurno eksperimentiranje: koja će vodstvo podržati?

Zašto je to važno

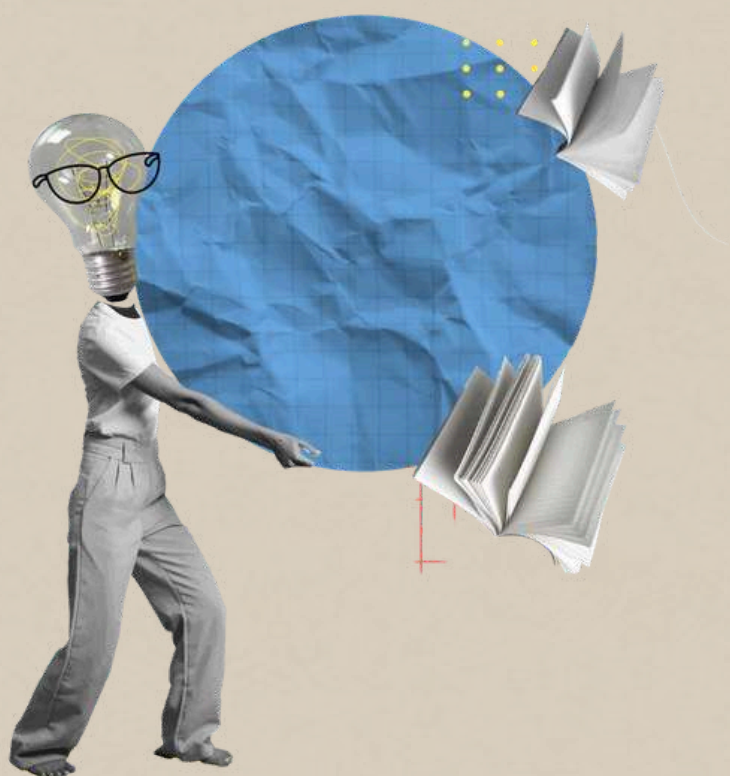
Legitimiziranjem i zaštitom AELD praksi stvaramo školsku kulturu u kojoj se učitelji osjećaju sigurno inovirati, djeca svakodnevno doživljavaju demokraciju, a obitelji i zajednice demokratsko učenje vide kao sastavni dio obrazovanja.

Potpis:

(Ime i uloga školskog voditelja / voditeljice)

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

ALATI ZA PRIJELAZ

ALATI ZA PRIJELZ

Svrha

Prijelazi mogu biti uzbudljivi i neizvjesni. Prijelazni komplet pomaže djeci prenijeti iskustva, odnose i stvaralaštvo sa sobom kako demokratsko učenje ne bi kretalo od nule pri promjeni razreda ili odgojno-obrazovne faze.

Uključeni alati

Alat	Na što potiče	Demokratsko značenje
Dnevnik dom–škola	Djeca i obitelji razmjenjuju crteže, priče ili kratke refleksije	Dvosmjerni glas, a ne jednosmjerno izvještavanje
Kratki video s uputama za obitelji i učitelje	Jednostavne smjernice; nenametljivo postavlja očekivanja	Jasnoća smanjuje pritisak; dijalog postaje uzajaman
Paket za zajedničku dokumentaciju	Zajednički prikazi, kartice za refleksiju, fotografije, citati	Sjećanja postaju zajednička, a ne vlasništvo učitelja
Predložak za prijenos portfolija	Prenošenje artefakata sljedećem učitelju	Kontinuitet prepoznaje identitet i pripadnost

Alati za prijelaze uključuju dnevnik dom–škola, kratki vodič za obitelji i učitelje, paket za zajedničku dokumentaciju i predložak za prijenos portfolija kako bi podržali kontinuitet i pripadnost kroz prijelaze.

Stav odgojitelja i učitelja:

Koristite male rituale, a ne cjelovite programe. Jedna stranica dnevnika ili jedna kartica refleksije dovoljna je da se oda počast kontinuitetu.

Kako koristiti:

- Odaberite jedan alat koji odgovara vašem kontekstu; neka bude jednostavno.
- Rano uključite obitelji i objasnite da je cilj sigurnost i samopouzdanje, a ne „dodatni posao”.
- Prosljedite dokumentaciju dalje kako bi novi odgojitelji i učitelji krenuli od dječjeg proživljenog iskustva.

**PPREDLOŽAK ZA PRIJENOS PORTFOLIJA
ALAT ZA KONTINUITET IZMEĐU RANOG PREDŠKOLSKOG ODGOJA I
OSNOVNOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA**

Kako ga koristiti

Odgojitelji i učitelji: ispunite kratke bilješke o djetetovu sudjelovanju, interesima i glasu.

Obitelji ili prijatelji: dodajte jednu kratku bilješku o djetetu kod kuće.

Djeca: nacrtaju, napišu ili koriste simbole.

Portfolio se prosljeđuje sljedećem učitelju kako bi se djetetov put nastavio uz uvažavanje njegovih prethodnih iskustava.

“O meni”

Moje ime: _____

Koliko godina imam: _____

Moj crtež mene ili moja fotografija:

Najviše volim: _____

Baš mi dobro ide: _____

Želim naučiti više o: _____

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

Moje učenje i sudjelovanje

Vrijednosti koje sam ove godine prakticirao/prakticirala u školi (zaokruži ili nacrtaj):

- Pravednost
- Ljubaznost
- Slušanje
- Pomaganje drugima
- Sudjelovanje

Moj crtež o vremenu kada sam se osjećao/osjećala dijelom skupine:

Bilješka učitelja (snage, sudjelovanje, doprinosi):

Bilješka obitelji ili prijatelja (nešto važno što treba podijeliti sa sljedećim učiteljem):

Ovo je predložak za ispunjavanje. Možete ga ispisati ili upisivati u digitalnu kopiju.

VAŠ SLJEDEĆI KORAK

Sutra pokušajte jedno od ovoga:

Započnite tihom gestom uočavanja („Vidio/Vidjela sam da pomažeš“)

Rotirajte jednu zajedničku ulogu (mjeritelj vremena, pripovjedač, pomagač)

Završite šezdesetsekundnom refleksijom („Kada smo danas dobro surađivali?“)

Demokracija započinje kao ritam, a ne kao lekcija.

